

ویژه، بیشترین انتقادات متوجه کسانی شد که از این واقعه سلفی گرفته بودند. آنها سلفی گرفتن را نوعی خودستایی و بی‌مسئولیتی قلمداد کردند، در حالی که گیرنده سلفی گاهی عمداً سلفی می‌گیرد تا موثق بودن خیرش را به مخاطب القا کند. این انتقادات و حتی اظهار نفرت‌ها این پرسش را مطرح کرد که آیا جامعه به «هر شهروند یک خبرنگار» نیاز دارد؟

پاسخ واضح است: انسان موجودی اجتماعی است و خبرهایی را که زمانی می‌توانست به حالت «نفر به نفر» یا «نفر به چند نفر» برساند، حالا می‌تواند به حالت «نفر به انبوهی از مردم» خبررسانی کند و این طبیعت انسان است. «هر شهروند یک خبرنگار» نه تنها پدیده نامطلوبی نیست بلکه می‌تواند دمکراسی را به عالی‌ترین سطح خودش برساند، اما یک قید باید به آن عبارت اضافه شود: «هر شهروند یک خبرنگار مسئول». برای این که یک جامعه «هر شهروند یک خبرنگار مسئول» داشته باشیم ناچاریم درس خبرنگاری مسئولانه و حرفه‌ای را در کتاب مشهور **تعلیمات اجتماعی** دوران دبستان بگنجانیم و آموزش خبرنگاری حرفه‌ای را از آن مقطع آغاز کنیم. زیرا درس‌هایی که دانش‌آموزان می‌خوانند باید با نیازهای جامعه و فناوری‌های روز انطباق داشته باشند. آتش‌سوزی در ساختمان پلاسکو این نیاز را به خوبی نشان داد. موضوع یکی از مباحث این درس می‌تواند درس زیر باشد که ما آن را **درس اول** نامیده‌ایم.

درس اول: حریم خصوصی، حریم عمومی، و حریم اختصاصی

در این سلسله از مقالات، درباره **حریم خصوصی** بسیار گفته‌ایم و حتی از بین رفتن آن را معادل تبدیل شدن انسان به یک ماشین و نابودی خلاقیت انسان دانسته‌ایم. **حریم عمومی** هم در آن سوی مرزهای حریم خصوصی قرار دارد.

وجود آمده است که هیچ رسانه دیگری نمی‌تواند با آن رقابت کند. پدیده‌ای که به لحاظ فنی به **خودافزارآوری** (BYOD) مشهور شده است ابزارهای مستندسازی این رسانه را فراهم کرده است. یعنی ابزارهای مورد نیاز این رسانه را مردم خودشان تأمین می‌کنند.

پدیده بعدی در حوزه فناوری‌های خبرنگاری را ترکیب فناوری‌های اینترنت اشیا^۳ یا اینترنت چیزها و هوش مصنوعی به وجود خواهد آورد و با این ترکیب، فناوری شیء‌خبرنگار^۴ یا روبات خبرنگار نیز پدید خواهد آمد که خودش بدون دخالت انسان خبر را از رویدادهای عادی شناسایی و به رسانه‌ها ارسال خواهد کرد، همچون یک دوربین نصب‌شده در یک جنگل که رویدادهای غیرعادی مانند خسارات یک طوفان را به طور خودکار شناسایی و مخابره خواهد کرد. برنامه **Google Maps** یک **برنامک شیء‌خبرنگار** سودمند است که اطلاعات ترافیکی خیابان‌ها و معابر مختلف را با رنگ نمایش می‌دهد. دوربین‌های نصب‌شده در معابر سرعت حرکت خودروها را اندازه‌گیری می‌کنند و بر اساس آن میزان ترافیک هر معبر را مشخص می‌کنند و برنامه **Google Maps** پس از دریافت اینترنتی داده‌های ترافیکی، رنگ‌های قرمز تیره، قرمز روشن، نارنجی، و سبز را روی نقشه به نمایش در می‌آورد و با آنها ترافیک معابر را گزارش می‌کند. در گذشته و پیش از نصب دوربین‌های ترافیک، راننده‌ها برای پی‌بردن به اخبار ترافیکی مجبور بودند به رادیو گوش بدهند و از اطلاعات ترافیکی بر اساس گزارش پلیس‌های مستقر در نقاط مختلف به گونه‌ای محدود توسط گزارشگر رادیو باخبر شوند.

لشکر شهروندخبرنگارانی که برای تهیه خبر به طرف ساختمان فروریخته پلاسکو رفته بودند، انتقادات تندی را در رسانه‌ها و به ویژه در رسانه‌های اجتماعی علیه پدیده شهروندخبرنگاری مطرح کرد. به

³ Bring Your Own Device

⁴ Internet of Things

⁵ things journalist

فرهنگ خودمان آن را به دوستی خاله‌خرسه توصیف می‌کنیم. در چنین مواقعی گزارش‌های **خبرنگاران حرفه‌ای** و مسئول داخلی باید مورد توجه قرار گیرد و باید توجه داشت که کشور نیروهای سازمان‌یافته و مجهز گوناگونی برای امداد و نجات دارد که معمولاً سرعت ورودشان به مناطق حادثه‌دیده قابل قبول بوده است (هرچند، باید بهتر شود)، و نوعاً همچون آتش‌نشانان قهرمان ساختمان پلاسکو جانفشانی می‌کنند. هر گونه کمکی از سوی مردم در زمانی که **حريم اختصاصی** شده است باید از طریق سازمان‌های مسئول و با هماهنگی با آنها انجام بگیرد.

از همین روست که جایگاه رسانه‌های رسمی با اقدامات نسنجیده نباید تضعیف گردد، که دو پیامد مهم آن رجوع مردم به رسانه‌های بیگانه و نامسئول و رواج شایعه است، که دومی به ویژه در حادثه ناگوار آتش‌سوزی ساختمان پلاسکو محسوس بود. به عنوان نمونه، حذف سهمیه آرم طرح ترافیک برای مدیران مسئول مطبوعات که قریب به اتفاق آنها یا سردبیر رسانه یا عضو پرکار تحریریه هستند _ به ویژه در زمانی که شهر تهران به شدت از ترافیک و آلودگی هوا رنج می‌برد و لازم است مطبوعات بیشتر به این مهم بپردازند _ و ضروری است که در اتفاقات و رویدادهای مهم بتوانند بدون مانع وارد شوند و یکی از ساده‌ترین امکاناتی است که دولت و شهرداری می‌توانند فراهم کنند یکی از این اقدامات نسنجیده است. نمونه‌های دیگری را نیز می‌توان برشمرد، اما از حوصله این مقاله خارج است.

عکس داخل پیام از خبرگزاری ایرنا

آینده خبرنگاری حرفه‌ای

استفاده خبرنگاران حرفه‌ای از فناوری‌های جدیدی چون پهپادها، روبات‌ها، و عینک‌های واقعیت افزوده تحولی جدید در این شغل به وجود خواهد آورد. با این همه، خبرنگاران حرفه‌ای ناچارند با دانش‌های جدیدی مانند **داده‌دانی^۶** و **تحلیل کلان‌داده‌ها^۷** نیز آشنا شوند تا بتوانند از میان انبوهی از خبرهای تولیدی شیء‌خبرنگاران و شهروندخبرنگاران خبرهای دارای اولویت بالاتر را بیابند و انتشار دهند. □

⁶ data science

⁷ big data analytics

در حوادث غیرمترقبه، مانند زلزله یا آتش‌سوزی، تغییراتی می‌تواند در این مرزها به وجود بیاید. به عنوان مثال، در حادثه ساختمان پلاسکو بلافاصله پس از بروز آتش‌سوزی خیابان‌های اطراف از حالت **حريم عمومی** خارج می‌شود و به یک **حريم ویژه** که ما آن را **حريم اختصاصی** نام نهاده‌ایم تبدیل می‌شود. این **حريم اختصاصی** دارد به نیروهای امداد و نجات و انتظامی و نیروهای رسمی دیگر. حاضران باید به گونه‌ای که مزاحمتی برای ورود نیروهای امداد و نجات به وجود نیاید منطقه را ترک کنند، یا اگر تخصص یا توان کم کردن خسارات را دارند تا زمان رسیدن نیروهای امداد و نجات از این تخصص یا توان خود بهره بگیرند و سپس از این **حريم خارج** شوند. در **حريم اختصاصی** دیگر نمی‌توانیم به بهانه شهروندخبرنگاربودن حضور خود را توجیه کنیم و در عملیات امداد و نجات مزاحمت به وجود بیاوریم. تهیه خبر در این **حريم** صرفاً با **خبرنگاران حرفه‌ای** و رسمی خواهد بود. متأسفانه استفاده رسانه‌های رسمی از خبرهای شهروندخبرنگاران اسباب نوعی تشویق و توجیه این دسته از مردم به حضور در **حريم اختصاصی** گشت.

عکس داخل پیام از خبرگزاری فارس

توجه به رسانه‌های مسئول و عدم توجه به رسانه‌های بی‌مسئولیت. در یکی از زلزله‌هایی که در جنوب کشور رخ داد یکی از رسانه‌های خارجی قدیمی وابسته به دولت یک کشور بیگانه با پایش پایگاه‌های وب لرزه‌نگار بلافاصله به وقوع یک زمین‌لرزه قدرتمند در جنوب ایران پی برد و خیلی زود آن را پخش کرد، که وظیفه یک رسانه است. اما چند دقیقه بعد در اقدامی تعجب‌برانگیز با یک شهروند داخل کشور تماس گرفت و از نحوه کمک‌رسانی پرسید. پرسش‌ها و پاسخ‌ها طوری بود که می‌توانست مخاطبان را به گونه‌ای احساساتی کند که از شهرهای دیگر بدون هماهنگی با سازمان‌های مسئول مانند هلال احمر برای کمک به حادثه‌دیدگان بشتابند. ترافیکی که با چنین رفت‌وآمدهایی می‌تواند در ورودی شهرهای حادثه‌دیده به وجود بیاید می‌تواند رساندن کمک نیروهای مسئول را به حادثه‌دیدگان با تأخیر همراه کند، که گاهی فاجعه‌بار خواهد بود. تحت تأثیر اخبار چنین رسانه‌هایی یا شبکه‌های اجتماعی بی‌مسئولیت نباید احساساتی شد و اقداماتی انجام داد که کمک‌رسانی را به تأخیر می‌اندازند و ما در